

OGRODY BIBLIJNE W EUROPIE – CEL POWSTANIA I PEŁNIONE FUNKCJE

Zofia Włodarczyk

Katedra Roślin Ozdobnych, Akademia Rolnicza im. H. Kołłątaja w Krakowie

Wstęp

Ogrody biblijne są nowoczesnymi kompozycjami zieleni i architektury, które równocześnie obrazują dawne dzieje Izraela i przekazują treści zawarte w Biblii. Jest to rodzaj ogrodu tematycznego o bardzo bogatej symbolice. Powstają one na terenach oddalonych od Ziemi Świętej, w różnych zakątkach świata. Tworzone są najczęściej przez ludzi, którzy odbyli podróż do miejsc, gdzie rozgrywały się wydarzenia biblijne, pragnących stworzyć namiastkę charakterystycznych i niepowtarzalnych scenerii przyrodniczych i kulturowych Ziemi Świętej. Niekiedy bodźcem twórczym staje się również wizyta w innym ogrodzie biblijnym. Tworzący ogrody biblijne ludzie mają zróżnicowane przygotowanie zawodowe w dziedzinie kształtowania terenów zieleni, a także teologii. Wśród badanych 18 ogrodów są dzieła sztuki ogrodowej, jak „ogród trzech kultur” w Madrycie [SZAFRAŃSKA 1998], czy ogród w Szlezewiku [ANONIM 2003], a także małe ogrody zakładane i pielęgnowane przez entuzjastów, dla których ważniejsza od formy jest ich idea.

Celem przeprowadzonych badań jest scharakteryzowanie i dokumentacja istniejących obecnie ogrodów biblijnych w Europie, które choć są współczesnymi założeniami ogrodowymi to ilustrują czasy odległe, sięgające Starożytności. Na podstawie zebranych informacji, autorka pracy zmierza do sprecyzowania zasad kompozycji, jakimi kierują się twórcy badanych ogrodów, pod względem teologicznym, symbolicznym jak i sztuki ogrodniczej.

Materiał i metody

Przedmiotem badań były europejskie ogrody biblijne, cel ich powstania i pełnione funkcje oraz uprawiane w nich rośliny.

W roku 1999 sporządzono kwestionariusz ankiety składający się z 22 rozbudowanych pytań, który rozesłano do badanych obiektów w latach 1999–2002 i 2005. W niniejszej publikacji źródłem pierwotnym informacji było więc badanie ankietowe. Materiał do opracowania stanowiły odpowiedzi na 8 pytań ankietowych dotyczących: daty powstania ogrodu, właściciela, celu założenia ogrodu,

miejsca jego położenia, zajmowanej powierzchni, sposobu prezentacji i miejsca uprawy roślin w ogrodzie biblijnym, a także liczby taksonów z podziałem na rośliny drzewiaste i zielne. Źródło wtórne stanowiły: wykazy roślin z 16 ogrodów (z wyjątkiem Nienburga i Hohenwestedt), przewodniki lub odręcznie spisane informacje od sprawujących opiekę nad obiektami, fotografie i plany ogrodów. Nadesłano 18 wypełnionych kwestionariuszy. Nazwy badanych ogrodów ułożono według porządku alfabetycznego miejscowości, w których są położone, przyporządkowując kolejne liczby:

1. Brema: St. Petri Bibelgarten – Niemcy;
2. Cobh: The Biblical Garden St. Benedict's Priory – Irlandia;
3. Elgin: Biblical Garden – Wielka Brytania;
4. Garstang: Biblical Garden Garstang United Reformed Church – Wielka Brytania;
5. Hamburg: Bibelgarten, Botanischer Garten der Universität – Niemcy;
6. Hanower: Bibelgarten der Evangelish – Lutherische Friedenskirche Hanower – Niemcy;
7. Hohenwestedt: Kirchengemeinde Hohenwestadt – Niemcy;
8. Korbach: Bibelgarten der Markugemeinde – Niemcy;
9. Kraków AR: Kolekcja Roślin Biblijnych – Polska;
10. Kraków UJ: Kolekcja Roślin Biblijnych Ogródu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego – Polska;
11. Lublin: Kolekcja Roślin Biblijnych, Ogród Botaniczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej – Polska;
12. Madryt: Jardin de Las Tres Culturas – Madryt;
13. Nienburg: Evangelish – Lutherische Kreuzkirche – Niemcy;
14. Ostritz: Garten der Bibelpflanzen – Niemcy;
15. Szlezwik: Bibelgarten St. Johanniskloster – Niemcy;
16. Trajwein: Bibelweg und Bibelgarten Greisinghof – Austria;
17. Utrecht: Botanic Gardens Univ. Utrecht – Planten uit de Bijbel – Holandia;
18. Viborg: Bibelhaven – Dania.

Kilka przewodników nie posiada autora, a niekiedy też, daty wydania, co w niniejszej publikacji zaznaczono skrótem b.d., tzn. brak daty.

W 2004 roku osobiście wizytowano Rezerwat Krajobrazu Biblijnego w Neot Kedumim w Izraelu oraz ogród biblijny w Jerozolimskim Ogrodzie Botanicznym, a także ogród biblijny w Ostritz (Niemcy), a w 2005 roku ogród w Lublinie. Ogrody biblijne krakowskie w Ogrodzie Botanicznym i na Akademii Rolniczej od czasu ich powstania odwiedzano wielokrotnie. W ogrodach w Hamburgu i w Elgin (Wielka Brytania) w 2002 roku, (na prośbę autorki publikacji) wykonano dokładną dokumentację fotograficzną podobnie jak w roku 2005 w ogrodzie biblijnym w Cobh w Irlandii.

Dane źródłowe pozyskane z kwestionariuszy ankiet przedstawiono w tabelach odpowiednio je grupując. W tabeli 1 zestawiono datę założenia ogrodu z funkcjami, jakie ogród pełni, czyli informacje, które uzyskano jako odpowiedzi na pytania 2 i 5 ankiety. W tabeli 2 połączono informacje dotyczące powierzchni i typu ogrodu odnoszące się do pytań 4, 6 i 7. Tabela 3 przedstawia wykaz liczby gatunków roślin uprawianych w badanych ogrodach z podziałem na rośliny drze-

wiaście iglaste i liściaste, byliny i rośliny roczne. Ta informacja pochodzi zarówno z ankietowego siedemnastego pytania, jak i ze źródeł wtórnych. W tym zestawieniu wyszczególniono również liczbę gatunków „nie biblijnych”, ale związanych z tradycją chrześcijańską występujących w ogrodach biblijnych, które zidentyfikowano na podstawie przewodników, zdjęć i planów ogrodów. Dane dotyczące rodzaju prezentacji roślin biblijnych i sposobu ich uprawy (odpowiedzi na pytania 14 i 15) zawarto w tabeli 4.

Ze względu na to, że materiał badawczy odnosi się głównie do cech jakościowych, a nie ilościowych badanych obiektów, przy analizie danych zastosowano tylko proste metody matematyczno-statystyczne takie jak: wyznaczanie najczęściej i najrzadziej wskazywanej odpowiedzi oraz porównywanie ogrodów pod względem badanych cech.

Wyniki i dyskusja

Na podstawie osiemnastu odesłanych, wypełnionych ankiet stwierdzono, że najwięcej, bo osiem ogrodów biblijnych znajduje się w Niemczech, trzy w Polsce, dwa w Wielkiej Brytanii i po jednym w Austrii, Danii, Hiszpanii, Holandii i Irlandii. Ogród położony najdalej na północ znajduje się w Elgin – leży na 58° szerokości geograficznej północnej [COWIE 1996].

Najstarszy ogród biblijny położony w Europie (tab. 1) to ogród w Hamburgu, którego początki sięgają 1979 roku, a znaczne poszerzenie asortymentu roślin i nowa aranżacja tego założenia miała miejsce w 1988 roku, po uzyskaniu wielu gatunków roślin z Izraela [STRUß b.d.]. Rok po nim powstał ogród w Viborgu. Na przełomie stuleci, a jednocześnie tysiącleci, w latach 1999 i 2000 dla upamiętnienia tego faktu powstało aż siedem z badanych obiektów.

Rok 2003 ogłoszony został przez kościół „Rokiem Biblii” i ten fakt z kolei przyczynił się do powstania trzech ogrodów: w Hohenwestedt, Korbach [ANONIM 2004] i Tragwein. W tym samym roku utworzono ogród biblijny w Lublinie, ale aranżacja jego nie była związana ze wspomnianym faktem.

Głównym celem założenia ogrodu biblijnego dla piętnastu placówek była popularyzacja treści Biblii, czyli rola edukacyjna (tab. 1). Czternaście ogrodów tego typu służy wypoczynkowi, a siedem zlokalizowanych wokół kościołów i klasztorów jest miejscem modlitwy i kontemplacji. To ostatnie zadanie spełnia również „ogród trzech kultur”, który jest dużym założeniem w parku miejskim w Madrycie [SZAFRĄŃSKA 1998; ANONIM b.d.]. Cztery ogrody stanowią miejsce do badań nad florą biblijną i tyle samo ogrodów, reprodukuje i prowadzi wymianę nasion tych roślin. Właściciele tylko dwóch ogrodów, w: Nienburgu i Tragwein, uprawiane warzywa i zioła używają do konsumpcji. Respondenci wskazywali też na inną rolę, którą spełniają ich ogrody. Ogród w Korbach powstał, aby jednoczyć ludzi należących do Gminy Kościelnej wokół wyznaczonego zadania, jakim było urządzenie i pielęgnacja ogrodu. Twórcom „ogrodu trzech kultur” w Madrycie przyświecał cel ukazania korzeni kultur, które ukształtowały współczesne społeczeństwo Hiszpanii. Za elementy podstawowe ukonstytuowania się takiego porządku społecznego tego kraju uznane są wielkie religie – judaizm, islam i chrześcijaństwo, a niniejszy ogród należy traktować jako symbol pokoju i współlistnienia arabsów, Żydów i chrześcijan. Dodatkowym powodem jego założenia było uczczenie przełomu tysiącleci [ANONIM b.d.].

Tabela 1; Table 1

Data i cel założenia ogrodów biblijnych w Europie
Date and aim of setting biblical gardens in Europe

Lp. No.	Miejscowość Place	Funkcje ogrodu biblijnego; Functions of biblical garden							
		data założenia ogrodu the date of founding the garden	edukacyjny educational	badania nad roślinami biblijnymi research on biblical plants	miejsce modlitwy i kontemplacji place of prayer and contemplation	reprodukcja roślin biblijnych reproduction of the biblical plants	miejsce wypoczynku place of relax	użytkowy, pozyskiwanie surowca practical use: to gain materials	inne others
1.	Brema	1998	+						
2.	Cobh	1995			+		+		
3.	Elgin	1996	+				+		
4.	Garstang	1999	+	+	+		+		
5.	Hamburg	(1979)	+				+		
6.	Hanower	1999	+				+		
7.	Hohenwestedt	2003	+				+		
8.	Korbach	2002	+		+		+		+
9.	Kraków AR	2000	+	+					
10.	Kraków UJ	2000	+	+			+		
11.	Lublin	2003	+				+		
12.	Madryt	1990-1			+		+		+
13.	Nienburg	2000	+		+	+		+	
14.	Ostritz	1999	+		+		+		
15.	Szlezwik	1996/97	+		+		+		
16.	Tragwein	2003	+		+		+	+	
17.	Utrecht	1999	+						
18.	Viborg	1989					+		+
Razem			15	3	7	4	14	2	3

+ odpowiedź zakreślona w ankiecie; answer given in the questionnaire

źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety; source: based on the questionnaire

Ogród w Ostritz stanowi zaplecze Międzynarodowego Centrum Spotkań – naukowych, religijnych i młodzieżowych [SCHLITT i in. 1999]. Ogród w Szlezwiku jest dopełnieniem Centrum Biblijnego, które jest miejscem badań naukowych nad Biblią teologów protestanckich. Jest jednocześnie stałą plenerową wystawą rzeźb w kamieniu o tematyce biblijnej [ANONIM 2003]. Ogród w Viborgu w Danii poza innymi funkcjami pełni rolę atrakcji turystycznej.

Powierzchnia zajmowana przez badane ogrody biblijne jest bardzo zróżnicowana i wynosi od 30 m² do 3 hektarów (tab. 2). Najmniejsze powierzchniowo są kolekcje roślin biblijnych w Ogrodzie Botanicznym UJ, w Garstang, Akademii Rolniczej w Krakowie i wynoszą odpowiednio 30 m², 65 m² i 150 m². Największy jest „ogród trzech kultur” w Madrycie, w którym na trzy hektarowej powierzchni,

połączone w jedną całość znajdują się: ogród rajski, ogród chrześcijański – „Krużganki Pieśni”, ogród islamski – „Ogród rozkoszy” i ogród żydowski – „Ogród granatów” [ANONIM b.d.]. Powierzchnię 1,21 ha ma miejski ogród biblijny w Elgin, a o połowę mniejszy jest przyklasztorny ogród w Cobh w Irlandii. Dziesięć ogrodów zajmując powierzchnię do 1000 m² (czyli 10 arów).

Tabela 2; Table 2

Powierzchnia i typ ogrodów biblijnych w Europie
Area and type of biblical gardens in Europe

Lp. No.	Miejscowość Place	Typ ogrodu biblijnego; Type of biblical garden					
		powierzchnia ogrodu the area of the garden (m ²)	klasz- torny monas- teries	przyko- ścielny parish	fragment ogrodu botanicznego part of the Botanical Garden	miejski public Garden	szkolny school Garden
1.	Brema	360		+			
2.	Cobh	6000 (0,60 ha)	+				
3.	Elgin	12100 (1,21 ha)				+	
4.	Garstang	65		+			
5.	Hamburg	300			+		
6.	Hanower	500		+			
7.	Hohenwestedt	400		+			
8.	Korbach	600		+			+
9.	Kraków AR	150					+
10.	Kraków UJ	30			+		+
11.	Lublin	300			+		+
12.	Madryt	30000 (3 ha)				+	
13.	Nienburg	-		+			
14.	Ostritz	1 000	+				
15.	Szlezwik	1 700	+				
16.	Tragwein	1 700 + 1 km drogi; of a road	+				
17.	Utrecht	260			+		
18.	Viborg	2 600				+	
Razem; Total			4	6	4	4	4

+ odpowiedź zakreślona w ankiecie; answer given in the questionnaire

źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety; source: based on the questionnaire

W skład założenia w Tragwein oprócz 17 arowego ogrodu biblijnego wchodzi kilometrowy odcinek drogi, wzdłuż której znajduje się 9 wyróżnionych obiektów architektonicznych i przyrodniczych mających symboliczne odniesienie do tekstów biblijnych. Są to: most, droga, skrzyżowanie dróg, cysterna, plac widokowy, pomnik męczennika Jakoba Gappa, fontanna, kościół Greisinghof i polana [EIDENBERG bd. [2].

Najwięcej – sześć – z badanych ogrodów biblijnych położonych jest wokół kościołów. Są to kościoły Ewangelicko-Luterańskie. Ogrody klasztorne to: Cobh

w Irlandii należący do Sióstr Benedyktyn [ANONIM 1997], Ostritz w Niemczech u Sióstr Cystersek [SCHLITT i in. 1999], w Tragwein w Austrii na terenie posiadłości Zakonu Marianitów [EIDENBERG b.d. [1] i w Szlezwiu wokół XIII wiecznego Klasztoru Benedyktynów [ANONIM 2003].

Cztery ogrody biblijne są częścią ogrodów botanicznych w Hamburgu [STRUß b.d.], Krakowie, Lublinie i Utrechcie. Trzy ogrody są samodzielnymi parkami miejskimi w Elgin, Madrycie i Viborgu. Na terenach przyszkolnych położone są cztery ogrody po jednym w Korbach i Lublinie i dwa w Krakowie.

Tabela 3; Table 3

Liczba gatunków roślin w ogrodach biblijnych w Europie z podziałem na grupy
Number of species with division into groups in the biblical gardens in Europe

Lp. No.	Miejscowość Place	Liczba taksonów roślin biblijnych Number of species of biblical plants					Rośliny związane z tradycją chrześcijańską Plants traditionally considered with Christianity
		drzewiaste iglaste coniferous	drzewiaste liściaste deciduous	byliny peren- nial	rośliny roczne annual	razem total	
1.	Brema	0	12	17	20	49	14
2.	Cobh	4	21	16	15	56	2
3.	Elgin	3	14	4	13	34	2
4.	Garstang	1	13	4	7	25	9
5.	Hamburg	2	21	14	22	59	4
6.	Hanower	2	15	14	12	43	13
7.	Hohenwestedt *						
8.	Korbach	2	17	20	9	48	24
9.	Kraków AR	4	27	16	32	79	4
10.	Kraków UJ	4	23	4	10	41	0
11.	Lublin OB	6	35	33	37	111	0
12.	Madryt	2	8	5	0	15	3
13.	Nienburg *						
14.	Ostritz	0	20	12	12	44	18
15.	Szlezwik	1	13	13	15	42	20
16.	Tragwein	4	26	18	20	68	9
17.	Utrecht	0	5	14	9	28	3
18.	Viborg	2	15	9	23	49	3

* brak informacji od ankietowanych; answer not given in the questionnaire

źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety i materiałów dodatkowych; source: based on the questionnaire and additional materials

W ogrodach biblijnych rośnie od 15 do 111 gatunków roślin biblijnych (tab. 3). Największą ich liczbę posiada Ogród Botaniczny w Lublinie – 111, drugie miejsce zajmuje ogród Akademii Rolniczej im. H. Kollątaja w Krakowie – 79 i o 11 gatunków mniej ogród Marianitów w Tragwein [EIDENBERGER b.d. [2]. Obok roślin ściśle związanych z Biblią w niektórych ogrodach wprowadza się ga-

tunki związane z tradycją kościołów chrześcijańskich lub nawet legendami. Najwięcej (24) takich gatunków zastosowano w ogrodzie w Korbach [KÖNIG i in. 2004]. W ogrodach: w Bremie, Hanowerze, Ostritz i Szleszwiku [WINTER 2004] rośnie ich kilkanaście. W ogrodach botanicznych Hamburga i Lublina, w kolekcjach roślin biblijnych nie uprawia się tej grupy roślin. Ankietowani z Hohenwestedt i Nienburga nie podali szczegółowego wykazu gatunków roślin.

Tabela 4; Table 4

Sposób prezentacji roślin biblijnych uprawianych
w badanych ogrodach europejskich
The way of presentation of biblical species planted
in the surveyed European biblical gardens

Lp. No.	Miejscowość Place	Tabliczki z nazwą łacińską Plates with Latin names	Tabliczki z nazwą w języku rodzimym Plates with customary names	Wraz z cytata- mami z Biblii Quotations from the Bible	Wraz z foto- grafiami z Ziemi Świętej Photographs from the Holy Land	Karty zielnikowe Herbal eards	Przewodnik książkowy A guide book	Przewodnik człowiek A guide accompanies the visitors	Sezonowo wynoszone na zewnątrz Seasonally exposed in the open area (%)	Rosną na stałe w gruncie Cultivated permanently in the soil (%)
1.	Brema		+	+				+	14	86
2.	Cobh	+	+	+			+	+	16	84
3.	Elgin		+	+	+	+			40	60
4.	Garstang	+	+	+			+	+	5	95
5.	Hamburg	+	+	+			+		20	80
6.	Hanower		+				+	+	18	82
7.	Hohenwestedt	+	+	+					*	*
8.	Korbach		+	+			+	+	25	75
9.	Kraków AR	+	+	+		+		+	35	65
10.	Kraków OB	+	+	+					50	50
11.	Lublin	+	+	+				+	32	68
12.	Madryt						+		0	100
13.	Nienburg		+				+	+	*	*
14.	Ostritz	+	+	+				+	20	80
15.	Szleszwik		+	+		+		+	20	80
16.	Tragwejn						+	+	20	80
17.	Utrecht	+	+	+			+		10	90
18.	Viborg	+	+	+			+		2	98
Razem; Total		10	16	14	1	3	10	11		

+ odpowiedź zakreślona w ankiecie; answer given in the questionnaire

* brak informacji od ankietowanych; answer not given in the questionnaire

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiety; source: based on the questionnaire

Rośliny w ogrodach biblijnych są eksponowane wraz z naukową nazwą łacińską (w dziesięciu ogrodach), (tab. 4), nazwą w języku ojczystym (w szesnastu) i

odpowiednim cytatem z Biblii (w czternastu). Wszystkie trzy oznaczenia łącznie, występują w połowie badanych ogrodów. Dziesięć ogrodów opracowało przewodnik książkowy lub broszury ułatwiające korzystanie z ogrodu. W jedenastu przypadkach możliwe jest skorzystanie z pomocy oprowadzającego przewodnika. Tylko w kilku ogrodach ekspozycja roślin wzbogacona jest zdjęciami z Ziemi Świętej lub kartami zielnikowymi.

W dużej mierze sposób uprawy roślin w ogrodach biblijnych zależy od warunków klimatycznych miejscowości, w której położony jest ogród i od możliwości przechowywania w okresie zimy niektórych gatunków ciepłolubnych (tab. 4). Tylko w jednym ogrodzie, w Madrycie, wszystkie rośliny uprawia się na stałe w gruncie. W dziesięciu ogrodach liczba gatunków rosnących na stałe w gruncie stanowi od 80–98% wszystkich uprawianych roślin. Około 70% roślin rośnie w gruncie w dwóch polskich ogrodach: w Lublinie i przy krakowskiej Akademii Rolniczej. Natomiast największe roślin przechowywanych zimą w szklarniach jest w krakowskim Ogrodzie Botanicznym – 50% i w ogrodzie w Elgin – 40% [SWANE 1999]. W Viborgu przechowuje się tylko jeden z uprawianych gatunków – oliwkę europejską, co stanowi 2% wszystkich roślin tego ogrodu.

Podsumowując należy stwierdzić, że ogrody biblijne najpopularniejsze są w Europie zachodniej, co związane jest z obecnością tam kościołów protestanckich. Wierni tych kościołów bardzo dużą wagę przywiązują do tekstów biblijnych i posługują się nimi na co dzień. Poznawanie treści Biblii poprzez ogród biblijny jest oryginalnym i ciekawym rozwiązaniem, które łączy ów cel z kontaktem z przyrodą i obcowaniem z pięknem, jakim są niewątpliwie rośliny. W ogrodach tych tworzywem roślinnym, z zasady, są gatunki z rejonu Morza Śródziemnego i Azji Mniejszej i dla nich klimat zachodniej Europy jest korzystniejszy niż warunki pogodowe Europy Środkowej. Mimo to, w Polsce przy ogrodach botanicznych w Krakowie i Lublinie oraz przy Akademii Rolniczej w Krakowie utworzono kolekcje roślin biblijnych, wykorzystując zaplecze szklarniowe, gdzie można przechowywać niektóre gatunki w okresie zimy. Przystąpiono też do realizacji pierwszego ogrodu biblijnego w Polsce, koło Krakowa i w Gródku Podolskim na Ukrainie. Obok analizy istniejących tego typu założeń, należy prowadzić badania nad przydatnością „gatunków biblijnych” do uprawy w warunkach Polski i innych krajach Europy Środkowej.

Wnioski

1. Badane europejskie ogrody biblijne powstały w ostatnich dwóch dziesięcioleciach XX wieku i trzech pierwszych latach XXI wieku.
2. Głównym celem tworzenia tych ogrodów jest popularyzacja treści Biblii i roślin biblijnych.
3. Najwięcej ogrodów biblijnych położonych jest w otoczeniu budowli sakralnych.
4. Liczba zastosowanych gatunków „roślin biblijnych” w badanych ogrodach jest różna i zawiera się w przedziale od 15–111 taksonów.
5. Tylko w ogrodzie w Madrycie wszystkie rośliny uprawiane są na stałe

w gruncie, w pozostałych część roślin w okresie zimy przechowywana jest w pomieszczeniach.

6. Połowa badanych ogrodów prezentuje swoje rośliny łącznie z nazwą naukową w języku łacińskim, nazwą w języku ojczystym i cytatem z Biblii.

Literatura

- ANONIM 1997. *Guide to the Biblical Garden*. Cork, St. Benedict's Priory: 1–16.
- ANONIM 2003. *Propheten im Garten. Bilder und Texte zu den Skulpturen im Bibelgarten des Johannisklosters Schleswig*. Dreisatz GmbH, Schleswig: 3–41.
- ANONIM 2004. *Bibelgarten in Korbach*. Gartenpraxis 10/2004: 5.
- ANONIM (b.d.) *Jardin de las Tres Culturas*: 1: 15.
- COWIE S.G. 1996. *Elgin's Biblical Garden*. Elgin: 1–3.
- SWAINE K. 1999. *Plants now in Biblical Garden*. Elgin: 1–4.
- EIDENBERGER H. (b.d.) [1]. *Einige Grundgedanken zum Bibelweg und zum Bibelgarten Greisinghof*: 1.
- EIDENBERGER H. (b.d.) [2]. *Bibelgarten Greisinghof, Biblische Vegetation*: 1–7.
- KÖNIG H.A., GALLENKAMP N., GALLENKAMP B. 2004. *Der Bibelgarten der Markuskirche*. Evangelische Markuskirche, Düsseldorf: 1–40.
- STRUß V. b.d. *Unter Bibelgarten*. Botanischer Garten der Universität, Hamburg: 1–5.
- SCHLITT M., PIWKO M., ECKSTEIN D. 1999. *Garten der Bibelpflanzen. Die Pflanzenwelt der Bibel und der klösterliche Gartenbau*. St Marienthal, Ostritz: 1–17.
- SWANE K. 1999. *Plants now in Biblical Garden*. Elgin.
- SZAFRAŃSKA M. 1998. *Ogród – Forma – Symbol – Marzenie*. Katalog wystawy, Zamek Królewski w Warszawie: 443–445.
- WINTER K. 2004. *Der Bibelgarten. Pflanzen im Bibelgarten des St. Johannisklosters Schleswig*. Dreisatz GmbH, Schleswig: 1–40.

Słowa kluczowe: rośliny biblijne, ogród tematyczny, ogród symboliczny, Biblia

Streszczenie

Ogrody biblijne są nowoczesnymi kompozycjami zieleni i architektury, przekazującymi treści zawarte w Biblii. Badaniami ankietowymi objęto 18 europejskich obiektów. Najpopularniejsze są w Niemczech i tam znajduje się blisko połowa badanych ogrodów biblijnych. W Polsce znajdują się trzy, w Wielkiej Brytanii dwa i po jednym w Austrii, Danii, Hiszpanii, Holandii i Irlandii. Najstarszy ogród powstał w 1979 roku w Ogrodzie Botanicznym w Hamburgu. Celem tworzenia ogrodów biblijnych jest popularyzacja treści Biblii i roślin biblijnych.

Nie wszystkie rośliny biblijne uprawiane w ogrodach Europy mogą rosnąć na stałe w gruncie, dlatego też niektóre z nich uprawia się w pojemnikach i na

okres zimy przenosi do pomieszczeń. Gatunki te, w badanych ogrodach stanowią od 2%–50% wszystkich uprawianych roślin. Rośliny w ogrodach biblijnych są eksponowane wraz z naukową nazwą łacińską (w 10), nazwą w języku ojczystym (w 16) i odpowiednim cytatem z Biblii (w 14). Znaczenie symboliki ogrodów i poszczególnych roślin wyjaśniają przewodniki książkowe, które opracowało dzieśię ogrodów, a także przewodnik człowiek, który jest do dyspozycji w jedenastu ogrodach.

BIBLICAL GARDENS IN EUROPE – THE AIM OF THEIR FOUNDING AND THEIR ROLE

Zofia Włodarczyk

Department of Ornamental Plants, Agricultural University, Kraków

Key words: biblical plants, thematic garden, symbolic garden, Bible

Summary

Biblical gardens are the example of modern plant arrangements as well as architecture, which depict the values included in the Bible. The research includes data from 18 such European places. It was estimated that the idea of biblical gardens is the most popular in Germany, where about half of the surveyed gardens are located. Three such arrangements are in Poland, two in Great Britain and one in Austria, Denmark, Spain, the Netherlands, and Ireland. The oldest biblical garden, founded in 1979, was set up in Botanical Garden in Hamburg. The main aim of creating such arrangements is to popularize the content of Scripture and biblical species.

Not all biblical species may be planted in the European gardens, that is why some of them are grown in flowerpots and wintered indoors. Such plants present 2–50% of all species in the surveyed gardens. Plants of the European biblical gardens tend to be presented with their Latin names (in 10 gardens), customary names (in 16), and with suitable quotations from the Bible (in 14). Ten gardens offer guidebooks explaining the symbolism of the garden as well as plants. In eleven such arrangements there is a guide available.

Dr inż. **Zofia Włodarczyk**
Katedra Roślin Ozdobnych
Akademia Rolnicza im. H. Kołłątaja
Al. 29 Listopada 54
31-425 KRAKÓW
e-mail: zwlodarczyk@ar.krakow.pl